

Stockholm den 25 september 2018

Kulturdepartementet

103 33 Stockholm

Svenska Fotografers Förbund remissyttrande över SOU 2018:23 Konstnär – oavsett villkor?

PRESENTATION

Svenska Fotografers Förbund (SFF) har funnits sedan 1895 och har som främsta uppgift är att stärka och utveckla yrkesvillkoren för fotografer. SFF har 1800 medlemmar.

SAMMANFATTNING

SFF välkomnar förstärkningen av det konstnärspolitiska området med 225 miljoner men anser att ännu mer pengar behövs.

SFF avvisar förslaget om att dessa 225 miljoner ska frigöras genom omdisponering av befintlig kulturbudget, och menar att nya friska medel måste tillföras området, förslagsvis från andra politikområden såsom t ex arbetsmarknads- och utbildningspolitiken med stöd från finansdepartementet.

I den konstnärspolitiska utredningens delrapport om Digitaliseringens konsekvenser för konstnärer konstateras bl a att konst- och kulturområdet befinner sig i kärnan av den digitala ekonomin och att de globala jättarna inte skulle haft den enorma utvecklingen utan det konstnärliga skapandet. Ersättningarna till upphovspersoner och utövare för den användning av deras konst och kultur som sker på nätet motsvarar inte det värde de faktiskt genererar. I delrapporten nämns som indikation på att ersättningarna är för låga att de upphovsrättsliga ersättningarna motsvarar ungefär 1,5 % av den globala omsättningen. SFF önskar fler konkreta förslag på hur upphovsrätten kan reformeras för att säkerställa balansen på marknaden.

När det gäller förslagen i utredningen vill SFF att följande prioriteras i regeringens fortsatta konstnärspolitiska arbete:

- Att upphovsrättsersättningar inom det digitala området till enskilda fotografer och kulturarbetare är av högsta vikt.
- Att förstärka fotografers och andra upphovspersoners ställning som avtalslutande parter på marknaden, bl a med stöd av det upphovsrättsdirektiv, kallat DSM, som just nu är under förhandling inom EU.
- Att medel till centrumbildningarnas verksamheter ökas med *minst* 10 miljoner från 2020
- Att en Alliansmodell för upphovspersoner utreds, och att en försöksverksamhet tillförs *minst* 15 miljoner fr o m 2020.
- Att de 100 miljoner som föreslås gå till en digitaliseringsstrategi och digitaliseringsuppdrag till vissa myndigheter används ändamålsenligt och inte fastnar i en stor myndighetsbyråkrati.
- Att förstärkningar i MU-avtalet genomförs
- Att momsen blir 6 % för alla konstområden

SFF avstyrka följande förslag:

- Genomför *inte* förslaget till förändringar i ny bidragsförordning om statsbidrag till konstnärer om att bidrag ska få lämnas till både individer, grupper, fysiska och juridiska personer *utan en ordentlig konsekvensanalys*
- Genomför *inte* förslaget till generellt redovisningskrav i ny bidragsförordning om statsbidrag till konstnärer som tvingar konstnärer att redovisa hur stipendiemedlen har använts. Förslaget underminerar den konstnärliga friheten och principen om armlängds avstånd och lägger en onödig administrativ börda på enskilda konstnärer.

I utredningen saknar SFF:

- Fler konkreta förslag på hur upphovsrätten kan reformeras för att stärka upphovspersonernas ställning på marknaden förenat med ett uppdrag till Justitiedepartementet att gå vidare med detta.

UTREDNINGENS BEDÖMNINGAR OCH FÖRSLAG I AVSNITT 9

9.4.7 Konstens behov av mellanhänder

Fotografernas behov av "mellanhänder" har ökat, inte minst på grund av digitaliseringen. Men digitaliseringen har samtidigt inneburit att många kulturskapare kan nå ut till en publik utan att ta hjälp av mellanhänder, och att vissa av mellanhänderna mist sin relevans.

SFF anser dock att begreppet mellanhänder i viss mån är missvisande och vill i sammanhanget att man skiljer på de aktörer som drivs av konstnärerna och konstnärorganisationerna själva, såsom centrumbildningar, KKV/resurscentra och Allianser, och sådana mellanhänder som styrs av kommersiella intressen, som till exempel internetplattformar och digitala mellanhänder, såsom bredbandsbolag.

Ett bättre begrepp för dessa aktörer som befinner sig mellan konstnärerna och medborgarna/konsumenterna/användarna är i så fall "mellanled".

SFF är enig med utredningen om att de strukturer som finns för att främja konstnärers sysselsättning och sociala och ekonomiska trygghet bör stärkas och kompletteras. Det gäller särskilt aktörer som initierats och drivs/styrs av konstnärerna själva och/eller deras egna organisationer, såsom centrumbildningar och Alliansverksamheter.

- **SFF tillstyrker ett statsbidrag för försöksverksamhet med en allians för konstnärliga upphovspersoner och att Kulturrådet ges i uppdrag att utreda de närmare förutsättningarna för detta. Vi anser att Konstnärsnämnden och berörda konstnärorganisationer också bör ha en formell roll i en sådan utredning.**

På bild- och formområdet där några Alliansverksamheter inte finns och inte heller några egentliga anställningar, behöver en "Allians" utformas på ett annat sätt.

- **SFF tillstyrker förslaget om att det statliga anslaget till centrumbildningarna tillförs ytterligare 10 miljoner, men anser att det skulle behöva höjas ännu mer.**

På fotografiområdet fyller Centrum För Fotografi (CFF) en mycket viktig roll genom att erbjuda fotografer möjlighet till utställningar, vidareutbildningar och mycket mer. CFFs anslag har urholkats i många år och behöver höjas rejält. Vi välkomnar därför i detta sammanhang också förslaget 9.11.2 om att alla konstnärspolitiska anslag ska omfattas av PLO – statens pris- och löneuppräknings, som tidigare inte omfattat centrumbildningarna och scenkonstallianserna.

9.4.8 Administrativt myndighetsstöd för konstnärer

* SFF hänvisar i denna del till KLYS remissvar.

9.6.1 Allmänt om offentligt ersättningsystem

De offentligrättsliga ersättningsystemen för fotografer fyller en oerhört viktig funktion för det professionella kulturlivet i landet. SFF delar utredningens bedömning att de i viss mån kan behöva ses över och utvecklas.

* Eventuell översyn ska i så fall enligt SFF syfta till anpassningar till den tekniska utvecklingen, större inflytande från kulturskapare när det gäller ersättningsnivåer samt förstärkningar av systemen.

9.6.2 Offentligrättsliga ersättningar

I utredningen görs bedömningen att visningsersättningen till bild- och formkonstnärer bör finnas kvar i sina grundläggande former. **SFF anser dock att följande förändringar bör göras i visningsersättningsystemet:**

* ett förslag bör utarbetas för att bild- och formorganisationerna ska få förhandlingsrätt om visningsersättningen på liknande sätt som gäller för bibliotekersättningen. KLYS håller inte med utredningen om att en förhandlingsrätt inte bör införas på andra ersättningsystem än bibliotekersättningen

* tills en sådan ordning är fastställd bör visningsersättningens nivå följa bibliotekersättningen. Det innebär en uppräknig med 20 miljoner kr för budgetår 2019.

SFF välkomnar förslagen om att bibliotekersättningen bör finnas kvar i sin grundläggande form. Vi välkomnar särskilt att det skall prövas om bibliotekersättningen även skall omfatta e-böcker. Fotografer har en utsatt roll som avtalspart på bokmarknaden, ersättningsystemen är därför viktiga för försörjningen och det är viktigt att de utvecklas i takt med digitaliseringen. SFF menar att det finns goda konstnärspolitiska skäl att öka budgeten på detta område och samtidigt göra fler ersättningar pensionsgrundande.

9.6.3 MU-avtalet

En av de största utmaningarna för bild- och formkonstnärer är att de inte får betalt för sin arbetstid när de producerar utställningar åt offentliga arrangörer. Enligt direktiven ska utredningen "analysera de befintliga statliga ersättnings- och stödsystemen för konstnärer" och avseende MU-avtalet står att avtalets "efterlevnad är viktig att bevaka". Vi noterar att utredningen inte fullföljt sitt uppdrag att bevaka efterlevnaden. Den har inte redogjort för tillämpningen, trots att det finns offentlig statistik.

SFF tillstyrker utredningsförslagen angående MU-avtalet, men betonar att dessa inte är tillräckliga för att konstnärerna ska få skäligena utställningsvillkor och ersättningar, och föreslår därför ett antal tilläggsförslag:

- Ställ krav i regleringsbrev och riktlinjebeslut på att alla arrangörer som erhåller statliga medel ska tillämpa MU-avtalet och att konstnärernas arbetstid ska ersättas
- Ställ krav i regleringsbrev och riktlinjebeslut på att alla arrangörer som erhåller statliga medel ska ha explicit budgeterat för bild- och formkonstnärernas utställningsersättning och medverkansersättning (inklusive arbetstid) samt att

arrangörerna årligen ska rapportera hur mycket de har betalat konstnärerna för utställningsersättning och medverkansersättning, och hur många arbetstimmar som bild- och formkonstnärerna inte har fått ersättning för.

- Tillför och öronmärk pengar för bild- och formkonstnärers arbete i samband med utställningar (medverkansersättning) med sammanlagt 64 miljoner kr (alltså 59 miljoner kronor mer utöver det som utredningen föreslår). Tillsätt en referensgrupp med uppdraget att följa tillämpningen och utvärdera om denna anslagsförstärkning var tillräcklig.
- För en dialog med bild- och formkonstnärersorganisationerna om hur ersättningsnivån inom MU-avtalet kan stärkas och gör det bindande för arrangörer att betala även för arbetstid.
- Ge Kulturrådet i uppdrag att säkerställa att arrangörers och främjandeorganisationernas ersättningar till bild- och formkonstnärerna följer MU-avtalet.

9.6.4 Upphovsrätten

Upphovsrätten en utgör en av de viktigaste inkomstkällorna för fotografer. En fungerande upphovsrätt är avgörande för fotografers överlevnad. Upphovsrätten en av de viktigaste delarna i konstnärspolitiken för fotografer.

Fotografer idag har mycket svårt att tillvarata sina upphovsrätter, i många fall är hela upphovsrätten satt ur funktion på så vis att den starkare parten i en så kallad förhandling tillskanskar sig alla rättigheter utan ekonomisk kompensation därför.

- **SFF delar därför utredningens bedömning att gällande upphovsrätts-bestämmelser behöver ses över på flera punkter i syfte att stärka konstnärernas ställning och stävja risken för obalans mellan förhandlingsparterna, detta gäller inte minst i den digitala miljön.**

I september 2016 presenterade dock EU-kommissionen ett förslag till nytt upphovsrättsdirektiv det s k DSM-direktivet (the Digital Single Market Directive), som innehåller en lång rad bestämmelser som syftar till att skapa en bättre balans mellan parterna på den upphovsrättsliga nätmarknaden och en mer rättvis hantering och fördelning av upphovsrättsliga intäkter. Det gäller inte minst den avgörande s k transparenstriangeln i artikel 14-16, som handlar om ökad insyn, skäliga ersättningar och rätt att omförhandla eller återkalla rättigheter för kulturskapare.

Detta direktiv ger stöd för att införa de förstärkningar till förmån för kulturskapare som SFF efterlyser i den svenska upphovsrättslagen inklusive en oavvislig ersättningsrätt, för de fall då det inte är möjligt för uphovspersoner och utövare att få till stånd avtal om rimliga ersättningar på internet.

- **När direktivet trätt i kraft är det hög tid för den svenska regeringen att genomföra de reformer som är nödvändiga för att få till stånd en bättre balans på den upphovsrättsliga avtalsmarknaden i enlighet med DSM-direktivet.**
- Direktivet innehåller också en viktig bestämmelse i artikel 13, som syftar till att ge största möjliga tillgång till skyddat innehåll på internet, samtidigt som rättighetshavare - som upphovspersoner och utövare - får möjlighet att träffa avtal med och få skälig ersättning från de plattformar (eller sökdelningstjänster) där deras rättigheter på olika sätt används. Därmed kan rättighetshavare äntligen få en mer rättvis andel av de intäkter som dessa tjänster genererar.
- I den konstnärspolitiska utredningens delrapport om Digitaliseringens konsekvenser för konstnärer konstateras bl a att konst- och kulturområdet befinner sig i kärnan av den digitala ekonomin och att de globala jättarna inte skulle haft den enorma utvecklingen utan det konstnärliga skapandet. Ersättningarna till upphovspersoner och utövare för den användning av deras konst och kultur som sker på nätet motsvarar inte det värde de faktiskt genererar. I delrapporten nämns som indikation på att ersättningarna är för låga att de upphovsrättsliga ersättningarna motsvarar ungefär 1,5 % av den globala omsättningen.
- **SFF stödjer delrapportens slutsats att det finns behov av en mer detaljerad studie av omsättningar och nivåer på upphovsrättsersättningar för kulturskapare i Sverige.**

En viktig upphovsrättslig ordning som SFF saknar en beskrivning av i utredningen är privatkopieringsersättningen (PKE). Ersättningssystemet administreras av Copyswede och inbringade drygt 70 miljoner under 2017 till tiotusentals kulturskapare. PKE har stor betydelse för kulturskapares försörjning och konstnärliga utveckling. Privatkopieringsersättningen innebär att upphovspersoner och utövare får betalt för den omfattande lagliga privata kopieringen av deras verk och prestationer som sker, t ex när kopior görs av musikfiler i datorn eller i en smartphone, eller när offline-listor från spotify görs, eller när man sparar ned poddar i mobilen. Att detta görs i stor omfattning visar färsk undersökningar. Det är elektronikbranschen som enligt lagen är skyldig att betala ersättningen till Copyswede, som sedan fördelar den till rättighetshavare som musiker, skådespelare, regissörer m fl.

Näringsutskottet har nyligen givit regeringen till känna att de vill ha en översyn av PKE-systemet. I tillkännagivandet öppnar utskottet för en skattefinansierad lösning, istället för att elektronikbranschen, som tjänar pengar på kulturskaparnas arbetsresultat, betalar. SFF avfärdar en sådan lösning, som dessutom inte är förenlig med EU-domstolens dom som säger att generella skattefinansierade system för PKE inte går att ha.

- **Om och när en översyn av PKE genomförs är det viktigt att hänsyn tas till konstnärernas villkor och konstnärs-organisationernas synpunkter när det gäller ersättningen. Vid en eventuell översyn bör dock systemet moderniseras så att den också inbegriper stillbild och text, som också privatkopieras i mycket stor omfattning.**

* Sammanfattningsvis hade SFF velat att utredningen varit utförligare när det gäller kulturskapares upphovsrätt. Det hade behövts större tydlighet om *hur* upphovsrätten behöver stärkas för konstnärerna och att regeringen bör gå vidare med reformer i upphovsrättslagen utifrån DSM-direktivet och i enlighet med konstnärsorganisationernas önskemål.

9.7.4 Både fysiska och juridiska personer

* SFF hänvisar till KLYS remissvar.

9.7.5 Tre typer av bidrag och stipendier

* SFF hänvisar till Författarfondens remissvar.

9.7.8 Långtidsstipendier

* SFF hänvisar till KLYS remissvar.

9.7.9 Redovisning av bidrag

* SFF avstyrker förslaget om krav på återrapportering för *alla* statliga stipendier, med motiveringen att det lägger en onödigt administrativ börda på enskilda konstnärer och begränsar den konstnärliga friheten.

9.7.10 En ny fond för stöd till bild- och formkonstnärer

Systemet med en konstfond är väl beprövad i Norge. Varje gång det säljs ett verk av exempelvis Edvard Munch går fem procent av de ofta svindlande försäljningspriserna till dagens generationer bild- och formkonstnärer som därmed erhåller värdefulla arbetsstipendier. Att några procent av dessa värden ger nutida bild- och formkonstnärer finansiering för att skapa ny bild- och formkonst gynnar på sikt hela konstvärlden genom en god återväxt av samtida konst.

De flesta köpare och säljare som norska Konstfonden är i kontakt med har respekt och sympati för att upphovspersonerna får ta del av värdestegringen på konstmarknaden. Det skapar bättre förutsättningar för den samtida konsten och främjar en underfinansierad

bransch. Det blir en överföring av konstens värdestegring mellan konstnärsgenerationer. Många av de största bild- och formkonstnärerna har dött fattiga, men deras konst kan nu bidra till att nya generationer konstnärer kan utveckla sitt konstnärskap. Utredaren nämnde beloppet 40 miljoner kr som en möjlig årlig transferering vid presentationen av utredningen.

- **SFF tillstyrker fonden i detta förslag, men anser att den exakta utformningen behöver ses över.** Förslaget formulering bör ändras till: "Den finansieras med en konstavgift om högst 5 procent vid andrahandsförsäljning av *bild- och formkonst* som inte omfattas av följerrätten."

Reformen belastar varken statens administration eller kostar staten något, utan avgiften tas ut på den mer spekulativa delen av konsthandeln. Genom att Bildupphovsrätt i Sverige redan sköter följerrätten (droit de suite) finns en fungerande institution och effektiv administration av avgiften. Konsthandeln ska inte behöva redovisa till två olika institutioner. De medel som genereras kanaliseras så direkt som möjligt tillbaka till konstnärerna.

Liksom i Författarfonden bör sakkunniga och konstnärorganisationerna ha stort inflytande över och insyn i hur fonden används. Att möjliggöra för bild- och formkonstnärer att få arbetsro och att få utvecklas i sitt konstnärskap bör vara huvudsaklig målsättning för fonden.

9.8 Konstnärernas sociala trygghet

*SFF hänvisar till KLYS remissvar.

9.8.1 Socialförsäkring och a-kassa

*SFF hänvisar till KLYS remissvar.

9.8.2 Vissa skattefrågor

*SFF hänvisar till KLYS remissvar men vill särskilt understryka att:

När det gäller momsen delar SFF utredningens bedömning att den bör vara teknikneutral för konstnärliga uttryck inom hela kulturområdet. **SFF driver via KLYS sedan länge att en låg och enhetlig moms på 6 % för alla konstnärliga och litterära uttryck över hela kultur- och medieområdet bör införas.** Idag finns flera olika momssatser inom kulturområdet att förhålla sig till, vilket komplicerar situationen för yrkesverksamma kulturskapare. Denna fråga bör prioriteras av regeringen under kommande mandatperiod.

9.9.1 Förbättrade pensioner för konstnärer

*SFF hänvisar till KLYS remissvar.

9.11.1 Konstnärspolitikens budgettram

*SFF hänvisar till KLYS remissvar.

Åsa Anesäter, verksamhetsledare Svenska Fotografers Förbund